

Ella Foppa dattan actualmeins caglias ni plantas zugliadas en teilas grisch-alvas en egl. Laussers e capetschas-prer ein plantas nutridras preferidas dallas maulas dils mulauns da teilas.

Ina pintga creatira che sa far effect: Vesta sin in rom d'in lausser ch'ei «attaccas» dallas maulas.

FOTOS A. BEELI

Teilas-falien – da mellis e mellis maulas

Interessanta observaziun denter stradun e scarpa

■ (anr/abc) **Mintgatun sin spassegiadas ni era ord igl auto fan ins stem da certs fenomenes dalla natira. Ussa che tut verdegia ed ei en flur dattan plantas seccas pli fetg en egl.** Aschia dapresent ella Foppa. A Glion e contuorn observ'ins actualmeins plantas e caglias ch'ei en zugliadas d'ina cozza grisch-alva. Sch'ins s'avischina pon ins veser mellis e mellis maulas che semuentan e pendan en trocals ella roma. Il fenomen caschuna in insect ord la famiglia dallas tschittas dalla notg. Tschei gi sil stradun cantunal encunter Glion: Tuttenina dattan certs objects agl ur dalla via en egl. Amiez il verd intensiv dalla primavera observ'ins caglias grisch-alvas. Ei para objects scurils e secs sco el desert dad Arizona. Dapresent ha ei denter Schluein e Schnaus dapertut talas plantas pauprettas che paran

da pirir amiez la natira verda. Tgi che prenpeda, seferma e s'avischina constatescha che la plonta ei tuttavia buca secca, mo-bein enzugliada fin e manedel da teilas-falien. Vid singula feglia ed il best pon ins distinguer ch'igl ei in lausser. Auters laussers ed autras caglias flureschan e derasan ina odur marvegliusa, quel cheu pirescha. Ei il tratsch tussegaus? Il best, la roma, mintga frastga e fadetgna ein pachetai en ina reit alva e fina. Maulas, mellis maulas, semuentan dapertut. Ins pudess temer ch'ellas entscheivien prest ad enzugliar la persuna ch'ei s'avischinada. Ei para che las empremas seigien gia els cavels. Ins s'imagina ina scena da film cun attaccas d'insects sin carstgauns.

Igl ei nuot auter ch'imaginaziun. Ei s'tracta numnadamein d'in fenomen dalla natira che fa ni donn ni problems al car-

stgaun. Persesez ei il carstgaun la cuolpa che quellas maulas han «attaccas» gest quella plonta. Las cazzolas da via attrain las tschittas dalla notg sco magnets. «Quei ein las maulas d'ina entira famiglia da tschittas dalla notg», informescha il biolog *Martin Camenisch* da Flond. El seigi buc il specialist da tschittas, gi el e cuntinua ch'ei seigi in fenomen enconuscent generalmeins e ch'ins observi mintg'onn talas plantas enzugliadas da maulas. «Buc adina tuttina ferm, matei en undas», relativescha el. En tuttaccas seigi ei buc enzatgei nuscheivel ni prigulus. Normalmeins serevegni e catschi la plonta nutridra puspei dil «stress», sa il biolog. Quella specia ord la famiglia dallas tschittas pintgas ei enconuscenta cul num «mulaun da teila». Igl ei buc il mulaun che nus enconuschein sco mulaun

che s'ignivescha ella scaffa da resti e maglia vid la vestgadira.

Il mulaun da teila ei in auter cum-pogn. Sigl entir mund dat ei dil reincident 777 000 classas d'insects naven dils falians tiels saleps, baus, pelischs, plugls, aviuls, tschittas e.a.v. Ella classa dallas tschittas ha la scienza descret entochen oz buca meins che 900 specias da mulauns da teila, mintgina fa part dalla medema famiglia. Ils mulauns da teila – pia las tschittas pintgas dalla notg – ein sespecialisai sin certas plantas nua ch'ellas filan las teilas caracteristicas per far la metamorfosa. Ina specia ei determinada cul num romontsch «mulaun da teila da lausser». In'otra senumna «mulaun da teila da capetschas-prer». Sin rodund 50 autras sorts da plantas viva mintgamai in'atgna specia che senutrescha exclusiv mo da

quella sort. Damai ch'ei dat ell'Europa «mo» 74 specias da mulauns da teila ei era la purschida da plantas nutridras limitada. Capetschas-prer, laussers, parmuglia e paucas autras sorts s'audan tier las preferidas.

Las roschadas tschittas dalla notg che vivan sils laussers e capetschas-prer denter Schluein e Schnaus sesentan extrem bein ella vischinonza dallas cazzolas da via. El decuors dil zercladur fa mintga maula sia poppa per far l'usitada metamorfosa. En in meins san ins observar vid la plonta teilas alvas che cuntegnan massa poppas. Cu ils pigns mulauns neschan ed entscheivan a s'gular entuorn han els la suletta finamira da cuntinuar culla reproducziun el ciclus dalla natira. Daferton ha la plonta nutridra saviu serevegnir e cun empau retard verdegar e sesviluppur.

In appel als purs

Secziuns da catschadurs s'engaschan pil salvament d'anseuls cavriel

DA HANS HUONDER / ANR

■ **Las proximas jamnas vegn fatg fein. Quei temps s'auda denton era allas cauras cavriel e lur anseuls. Savens tscherchan quels refugis el fein. Quels loghens san denton daventar mortals. Las secziuns da catschadurs porschan maun el salvament da quels.** Ins schazegia che 2000 entochen 3000 anseuls cavriel mierien mintg'onn en Svizra en consequenza da blessuras entras maschinas da segar. Probablamein ei quei diember denton considerablamein pli grond, essend ch'ei exista era en quei connex ina cefra nera. Savens pon ils purs gnanc constatar schebein in animal da quella grondezia ei vegnius tschaffaus da sia maschina gronda, moderna e sperta. Il temps da segar ei arrivau – era en regiuns pli aultas – e las proximas jamnas vegnan ils purs a nezegiar las caschuns che seporschan entras l'aura. Cun informaziuns persunalas als purs, mo era cun avis el fegl ufficial, emprovan las secziuns da catschadurs da far attents ils pertuccai sin la problematica, respectivamein sil survetsch ch'ellas porschan per spindrar anseuls. Deplorablamein capeta ei memia savens ch'ils purs segan lur praus senza contactar las secziuns ni la survigilanza da catscha.

Aenziun coordinada

Il spindrament d'anseuls cavriel vegn sustenius el cantun Grischun da diffe-

rentas organizaziuns ed instituziuns. Denter quellas s'audan igl Uffeci per catscha e pesca, l'Uniu purila e l'Uniu

cantunala dils catschadurs da patenta. Cun flyers informeschan els lur commembras e commembers davart las pus-

Il temps da far fein ei arrivau. Il proxim temps tscherchan las cauras cavriel ils praus per porscher leu als anseuls la protecciun necessaria. Quella sa denton era esser in prighel.

FOTO H. HUONDER

seivladads ch'existan. Prais ein impurtants spazis da viver dalla selvaschina. Lur existenza han els d'engraziar era als purs, pertgei els ein quels che cultiveschan quels. Deplorablamein ein praus era spazis da viver da differentas specias d'animals, sco per exempel lieurs ni cavreuls. Ils animals giuvens ch'ei enzaccons dis vegls sezuppan cheu. Entras lur colurs ein els strusch da veser. Arrivan las maschinas da segar fuian els buc e d'entran aschia l'unfrenda dils cuntials. Savens vegn tagliau giu combas dils animalets, aschia che quels piteschan aunc ditg. Per impedir in tal destin crudeivel appelleschan las secziuns da catschadurs als purs d'annunziar ils dis ch'els segan. Ils dis avon sa allura vegnir priu las mesiras necessarias. Cun differentas acziuns vegn procurau che las cauras meinan naven ils anseuls. Persuenter existan differentas metodos. Ina pussevividad ei la montascha da sacs sin festa els praus la sera avon che quels vegnan segai. La canera ed il fried da quels procuran che la caura dislochescha quella notg siu ni ses anseuls. La festa culs sacs vegn montada mintga rodund 50 meters. In'otra pussevividad ei la montascha da stgellas vid festa ni era cazzolas sbrinzlontas ni lumpas.